

Журналістська освіта в Україні: світові професійні стандарти : Матеріали п'ятнадцятої Всеукраїнської науково-практичної конференції (Суми, 22–23 травня 2019 р.) / уклад. : О. Г. Ткаченко. – Суми : Сумський державний університет, 2019. – 83 с.

Journalism Education in Ukraine: World Professional Standards : the Materials of the 15th International Scientific Practical Conference (Sumy, 22–23 May 2019) / compiled by O. Tkachenko. – Sumy : Sumy State University, 2019. – 83 p.

До збірки увійшли наукові матеріали викладачів та аспірантів кафедри журналістики та філології СумДУ, а також студентів спеціальностей «Журналістика», «Реклама і зв'язки з громадськістю», «Медіакомунікації». Дослідження пов'язані з комплексною програмою науково-дослідних робіт СумДУ, безпосередньо з науковим напрямом досліджень кафедри журналістики та філології у межах теми «Особливості формування національного інформаційного простору України: від радянської системи ЗМІ до демократичної моделі».

The collection includes scientific materials of teachers and graduate students of the Department of Journalism and Philology of the Sumy State University and also students with the chief subject «Journalism», «Advertising and Public Relations», «Media communication». The research is related to the complex program of scientific works of the Sumy State University, directly to the scientific sphere of the research of the Department of Journalism and Philology within the theme «Features of Formation of the National Information Space of Ukraine: from the Soviet System to a Democratic Media Model».

РЕДКОЛЕГІЯ:

Олена Ткаченко, д-р філол. наук (голова)

Інна Гаврилюк, канд. наук із соц. комунік.

Світлана Воропай, канд. філол. наук

Ольга Сидоренко, канд. педагог. наук

Ярослав Яненко, канд. соціологічних наук

EDITORS:

Olena Tkachenko, Doctor of Philology (head)

Inna Gavrilyuk, PhD of Social Communications

Svitlana Vororpai, PhD of Philology

Olga Sydorenko, PhD of Pedagogical Science

Yaroslav Yanenko, PhD of Social Sciences

4. Коцарев О. О. Типологія Інтернет-ЗМІ / О. О. Коцарев // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Сер. Филология. – 2011. – Т. 19, №5. – С. 321-324.
5. Маклюэн М. Галактика Гутенберга. Становление человека печатающего / М. Маклюэн. – Москва, 2013. – 496 с.
6. Попов А. А. Блогинг как форма профессиональной журналистской коммуникации : автореф. дис. ... канд. филол. наук / А. А. Попов. – Тверь, 2013. – 23 с.
7. Потятиник Б. В. Інтернет-журналістика : навч. посіб. / Борис Володимирович Потятиник. – Львів : ПАІС, 2010. – 246 с.
8. Стинс О. Новые медиа / О. Стинс, Д. Ван Фухт // Вестник ВолГУ. Серия 8. Литературоведение. Журналистика. – 2008. – Вып. 7. – С. 98–106.
9. Тонкіх І. Ю. Специфіка подання новин в українських Інтернет-ЗМІ / І. Ю. Тонкіх // Психолінгвістика. – 2011. – Вип. 8. – С. 205–210.
10. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. – Москва, 1999. – 784 с.
11. Чабаненко М. В. Інтернет-видання України: становлення та особливості розвитку : автореф. дис. ... канд. наук з соц. комунікацій : 27.00.04 / Чабаненко Мирослава Вікторівна; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.

ПРОБЛЕМНИЙ НАРИС У ЖАНРОВІЙ СТРУКТУРІ УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА

Інна Гаврилюк,

к. н. із соц. комунік., СумДУ

Розглядаються особливості розвитку такого жанрового різновиду нарисової публіцистики, як проблемний нарис.

Ключові слова: *нарис, проблемний нарис, жанр, художньо-публіцистичні жанри.*

PROBLEM ESSAY IN THE GENRE STRUCTURE OF UKRAINIAN MEDIA

Inna Havryliuk

PhD in Social Communications, Sumy State University

The peculiarities of development of such a genre variety of essay journalism as a problematic essay are investigated.

Key words: *essay, problem essay, genre, artistic and journalistic genres.*

Одне з провідних місць на сучасному етапі становлення української журналістики належить такому жанру, як нарис. Незважаючи на те що цьому жанру приписують швидку «смерть», він не збирається «відходити у вічність». Нарис видозмінюється, підлаштовується під сучасні медійні вимоги, уподобання читачів тощо. Зокрема, це стосується й такого різновиду, як проблемний нарис.

Жанр проблемного нарису, як і будь-який інший жанр цієї групи, пам'ятає часи надзвичайної популярності та занепаду. Звичайно, пік його популярності припадає на радянський період, де це був один із найголовніших жанрів, що не просто показував проблему, а й намагався осмислити її, навіть певною мірою розв'язати.

Нарис не раз ставав об'єктом вивчення журналістикознавців. Найбільша кількість теоретичних розвідок, присвячених цьому жанру, датується 50–70-ми рр. ХХ ст., оскільки саме в цей час він був одним із найзатребуваніших жанрів мас-медіа. В останні десятиріччя проблема дослідження специфіки нарису стає дедалі актуальнішою. Так, наприклад, історіографії вищезазначеного жанру присвячені роботи Л. Божко, К. Валькової, О. Гіленко, Т. Ковальнової, К. Стецюк та ін. Стан та особливості функціонування нарисової публіцистики на сучасному етапі розкрито в розвідках С. Белькової, М. Варич, О. Гусевої, Л. Темченко та ін. На жаль, з-поміж вищезазначених розвідок майже немає праць, що присвячені дослідженню такого жанрового

різновиду, як проблемний нарис. Окремі аспекти цього жанру розкрито в публікаціях, Н. Анненкової [1], Н. Бергер [3], Н. Гавриленко та Л. Петрової [7]. Проте комплексного дослідження особливостей функціонування проблемного нарису на сучасному етапі розвитку мас-медіа в теорії журналістики немає.

Проблемний нарис – один із найскладніших жанрів. Саме це й впливає на мінімізацію його представленості в мас-медійному просторі.

Цей жанр складний, у першу чергу, для самого журналіста. Робота над проблемним нарисом – багатоступеневий процес.

«Головна мета нарисовця – на основі докладного аналізу розкрити серцевину проблеми чи соціального явища, що стали предметом публіцистичного дослідження. Але самого цього замало. Потрібно ще донести до людей народжені при цьому думки й висновки, достукатися до їхніх почуттів і змусити перейнятися прочитаним», – зазначає О. Глушко [4, с. 98]. Для досягнення такого ефекту власну концепцію, як вважав Д. Прилюк, «треба реалізувати в живій тканині викладу, нарисувати барвами слова. Про це також часто забувають. А забувши, просто переказують факти, протокольно описують картини дійсності. Подібна фактографія протипоказана нарисові – жанрові за природою своєю художньо-публіцистичному» [9, с. 55].

Незначне представлення нарисової проблемної публіцистики можемо пояснити непотребою у порушенні та розв'язанні проблем у такий спосіб, як це закладено у вищезазначеному різновиді. Навряд чи зараз журналіст може зарадити своєю публікацією. Окрім того, проблемний нарис вимагає від журналіста ретельної роботи, чого не можуть і не хочуть сучасні редакції.

С. Белькова так пояснює причину занепаду проблемного нарису, зокрема такого виділеного нею різновиду, як нарис моралі: «Журналісти сьогодні орієнтовані переважно на інформаційні жанри, які, як вважають, не потребують глибокого розроблення матеріалу, заглиблення у проблему. Тому бажання конкретних авторів чи редакторів повернути цей жанр до життя стикаються з безліччю перешкод об'єктивного характеру, і тут багато що може залежати від публіцистичної майстерності самого автора, який би, використовуючи жанровий потенціал проблемного нарису (документальність, образність, соціальну типовість зображеного, злободенність, наочність), сприяв розв'язанню конкретних суспільних проблем» [2, с. 12–13].

Проте Л. Темченко говорить, що складним нарис (зрозуміло, що й проблемний також) є не лише для медійників, а й для читачів [11, с. 299], тому постала нагальна потреба максимально спрощувати цей різновид публіцистики.

Зазначимо, що складність із розгляданням нами жанровим різновидом полягає не лише в написанні, а й вивченні його типологічних особливостей, ознак. Так, наприклад, Л. Скібіцька зауважує: «Якщо у виділенні подорожнього і портретного нарису розбіжностей між дослідниками немає, то щодо проблемного нарису й, особливо, гібридних утворень (нарис-розслідування, наприклад) їх чимало» [10]. Так, наприклад, О. Тертичний пропонує виділяти проблемний нарис [12]. М. Кім говорить про таку групу, як нариси-дослідження, до якої зараховує проблемні, публіцистичні, дослідницькі нариси [5]. На нашу думку, найбільш доцільною є дефініція «проблемний нарис», оскільки у цьому жанровому різновиді порушуються саме проблемні питання.

Окрім того, варто говорити й про різновиди проблемної нарисової публіцистики. Виходячи з поглядів науковців на природу нарису, в основі якого лежить проблемна ситуація, пропонуємо виділяти такі його види, як власне проблемний, дослідницький і подієвий. Хоча, звісно, цей поділ є дещо умовним. Зрозуміло, що до власне проблемних нарисів належать такі матеріали, де в основі покладено певну проблемну ситуацію. До другого типу відносимо ті матеріали, в яких не просто окреслюється проблемна ситуація, а автор використовує документальні дані. Здебільшого в цьому аспекті говоримо про так звані історичні нариси, в яких розкриваються питання минувшини – історія церков, міст, навчальних закладів тощо. Що стосується подієвих нарисів, то це тексти, що розкривають проблему крізь призму певної події. Особливістю такого нарису є схожість із репортажем, проте, на відміну від останнього, він «передає ширший фон того, що відбувається, розкриває його обстановку через опис поведінки людей» [6, с. 74].

Прикметно, що в деяких журналістичнознавчих розвідках можемо натрапити на згадування про такий тематичний різновид, як судовий нарис [1; 3], який, відповідно до запропонованого нами поділу, можемо віднести до групи розслідувальних нарисів. Проте аналіз сучасних медіа засвідчив, що такий різновид взагалі не представлений у засобах масової інформації. Про це говорить і

засновник тижневика «Дзеркало тижня» В. Мостовий: «За шістнадцять із гаком років роботи у «Дзеркалі», а до того – за чотири в «Хрещатику», мені не вдалося знайти людину, яка взялася б за судовий нарис. А це те, що дає ім'я і газеті, й автору!» [8, с. 9]. Тому, вважаємо, що виділення такого різновиду наразі є неактуальним.

Зазначимо, що найбільшу кількість у медіа становлять власне проблемні нариси. Це, наприклад, матеріали «Не списуйте кримчан» (День. – № 23–24. – 2018), «Уся війна залишилася в моєму серці» (День. – № 8–9. – 2018), «Ми випадково натрапили на луганських підпільників...» (День. – № 158–159, 2017), «Територія «Європейського валу» (Україна молода. – № 019. – 2017), «Рани на серці» (Україна молода. – № 0026. – 2017), «Гуртом і москаля легше бити: подружжя з Полтави вже три роки допомагає військовим на Сході» (Україна молода. – № 038. – 2017).

До так званої дослідницької проблемної нарисової публіцистики можемо віднести матеріали «Тарасова церква» («Україна молода. – № 030. – 2017), «Перемога бульдозериста» (Дзеркало тижня. – №1182. – 2018) «Сім смертей і вічне життя гетьмана Мазепи» (Дзеркало тижня. – №1183–1184. – 2018). Як бачимо, це так звані історичні нариси.

Найменшу кількість з-поміж проблемної нарисової публіцистики становлять подієві нариси. До таких належить, наприклад, нарис «Прощание «Славутича» (Радио «Свобода». Режим доступа: <https://www.svoboda.org/a/25306468.html>), «Тиша і солов'ї співають. Як живе в Чорнобилі 86-річний дідусь-самосел» (Українська правда. – Режим доступа: <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/04/26/7178633/>), «В окопах у людський зріст» (Український тиждень. – Режим доступа: <http://tyzhden.ua/Society/212470>).

Тематико-проблемний діапазон сучасної української проблемної публіцистики стосується як сучасності (це тема війни на Сході й усіх тих жахів, які принесла ця війна; тема анексії Криму; збереження пам'яток архітектури), так й історичних подій (тема голодомору, депортації українців, чорнобильська трагедія тощо). Так, наприклад, автор матеріалу «Не списуйте кримчан» (День. – № 23–24. – 2018) Сергій Лашенко порушує проблему анексії Криму та життя українців під окупаційною російською владою. В іншому своєму матеріалі «Ми випадково натрапили на луганських підпільників...» (День. – № 158–159, 2017) вищезазначений автор розповідає про умови виживання й боротьбу українців в умовах так званої ЛНР. Життя у прифронтовому селищі Піски – тема нарису Єлизавети Гончарової «Піски-2: хто ж знав, що нас так поділять» (Український тиждень. – Режим доступа: <http://tyzhden.ua/Society/213199>). У публікації «Уся війна залишилася в моєму серці» (День. – № 8–9. – 2018) порушена проблема депортації та етнічних чисток українців Холмщини. Про історію та сумну сучасність Спасо-Преображенського храму (Тарасової церкви), що в Ніжині, йдеться у матеріалі Тетяни Сидоренко «Тарасова церква» («Україна молода. – № 030. – 2017). У нарисі «Тиша і солов'ї співають. Як живе в Чорнобилі 86-річний дідусь-самосел» (Українська правда. – Режим доступа: <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/04/26/7178633/>) показано, як живуть самосели в зоні відчуження.

Зазначимо, що усі зафіксовані нами зразки нарисової проблемної публіцистики мало відповідають канонам класичного проблемного нарису. На жаль, здебільшого нарисовці відходять від його жанрових ознак, забуваючи про образність подання інформації, що передбачає, зокрема, репортажні вставки (допомагають унаочнювати інформацію). Тому деякі зразки нарисової проблемної публіцистики за жанровими ознаками інколи нагадують кореспонденцію або ж статтю. Деякі ж нариси, навпаки, перенасичені репортажними елементами (наприклад, матеріал «В окопах у людський зріст» (Український тиждень. – Режим доступа: <http://tyzhden.ua/Society/212470>).

Отже, проблемний нарис у сучасних українських друкованих та інтернет-медіа представлений вкрай рідко. Це можемо пояснити складністю роботи над ним, непотребою у порушенні надскладних проблем та спрощенням мислення сучасного читача. Усі зразки нарисової проблемної публіцистики, які були нами проаналізовані, являють собою полегшені варіанти, проблемні нариси все більше відходять від канонів класичного проблемного нарису. Найбільшу кількість з-поміж нарисової проблемної публіцистики належить власне проблемному нарисові, значно менше – дослідницькому, найменше ж – подієвому. Розслідувальна нарисова публіцистика (судовий нарис) взагалі не представлена в українському медійному просторі.

1. Анненкова Н. А. Судебный очерк – «анатомия» преступления и наказания [Электронный ресурс] / Н. А. Анненкова. – URL : <http://elibr.osu.ru/handle/123456789/7070>.
2. Белькова С. В. Жанр сучасного нарису : інваріант і модифікації (на матеріалі українських газетних видань початку ХХІ ст.) / С. В. Белькова : автореф. дис. ... за спец. 27.00.04 – «Теорія та історія журналістики». – Запоріжжя, 2012. – 20 с.
3. Бергер Н. В. Использование очерковых форм в репрезентации материалов журналистских расследований (на примере судебного очерка) [Электронный ресурс] / Н. В. Бергер. – URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-ocherkovyh-form-v-reprezentatsii-materialov-zhurnalisticheskikh-rassledovaniy-na-primere-sudebnogo-ocherka>.
4. Глушко О. К. Художня публіцистика : європейські традиції і сучасність : моногр. / О. К. Глушко. – К. : Арістей, 2010. – 192 с.
5. Ким М. Н. Жанры современной журналистики / М.Н. Ким. – СПб. : Изд-во Михайлова В.А., 2004. – 336 с.
6. Ключев Ю. В. Теория и практика массовой информации / Ю. В. Ключев. – Москва ; Берлин : Директ-Медиа, 2015. – 100 с.
7. Петрова Л. И. Проблемный очерк и проблемная статья: общее, отличия и особенности редактирования [Электронный ресурс] / Л. И. Петрова, Н. Т. Гавриленко. – URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/problemnyy-ocherk-i-problemnaya-statya-obshchee-otlichiya-i-osobennosti-redaktirovaniya>.
8. Практикум із журналістської етики : навч. посіб. / В. Ф. Іванов, С. В. Штурхецький. – К. : Видавця О. Зень, 2012. – 320 с.
9. Прилюк Д. М. Теорія і практика журналістської творчості / Д. М. Прилюк. – К. : Вища школа, 1973. – 271 с.
10. Скибицкая Л. Современный очерк : проблема внутрижанровой типологии [Электронный ресурс] / Л. Скибицкая. – URL : <http://elibr.bsu.by/bitstream/123456789/106207/1/Skibickaja.PDF>.
11. Темченко Л. Особливості сучасного подорожнього нарису в суспільно-політичних тижневиках / Л. Темченко // Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика. –2015. – Вип. 40. – С. 299–304.
12. Тертычный А. А. Жанры периодической печати : учеб. пособ. / А. А. Тертычный. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 320 с.

ПОЛІТИЧНІ ПРОГРАМИ В ЕФІРІ УКРАЇНСЬКОГО РАДІО

Анастасія Горпінченко

студентка ІV курсу СумДУ, ЖТз-51с

Розглядаються програми політичного спрямування, що виходять в ефірі українських радіостанцій.

Ключові слова: радіо, радіостанція, політичні програми.

POLITICAL PROGRAMS ON THE AIR OF UKRAINIAN RADIO

Anastasiia Gorpichenko,

4th year student, ZhTz-51, Sumy State University

Political programs that are broadcasted on the Ukrainian radio-stations are viewed here.

Key words: radio, radio-station, political programs

Важливу роль у формуванні інформаційної картини сучасності відіграють засоби масової інформації, зокрема радіо. Радіо, як й інші медіа, презентує той контент, який впливає на позицію, дії, думки респондентів. Осібне місце в системі програм, що транслуються в ефірі українських радіостанцій, посідають передачі на політичну тематику.